

Key words: *traditional diplomacy, public diplomacy, new public diplomacy, digital diplomacy, Web 2.0, globalization, technologization, superpower, great power, Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Хижняк І.А., д.політ.н, проф.; Булик М.В., к.політ.н., доц.*

УДК 323.172(045)

О.В. Савка

ЄВРОПА РЕГІОНІВ – ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

У статті автор розглядає регіональну політику Європейського Союзу. Сьогодні ЄС дуже зацікавлена у зниженні регіональних диспропорцій та підтримці периферійних регіонів. Значення регіональної політики у країнах ЄС збільшується передусім під впливом зовнішніх для Європейського Союзу факторів. При цьому у ЄС проходить не менше загострення соціальних проблем, але й загальне уповільнення темпів економічного росту у країнах-членах. Проблемні регіони у південній та східній Європі не в змозі прискорити господарську модернізацію без засобів підтримки у рамках національної і наднаціональної регіональної політики. У період активізації наднаціональної регіональної політики ЄС у 80-90-ті роки ХХ століття, системи адміністративно-територіального поділу європейських країн були досить різноманітні. Слід відзначити, що значні контрасти зберігаються і сьогодні у середині країн. Підвищення рівня ВВП на душу населення у бідних регіонах є основною метою ключового напрямку регіональної політики ЄС. Розширення ЄС на Схід супроводжувалось не лише появою у його складі економічно відсталих регіонів, але й збільшення кількості держав з суттєвими «контрастами» у середині. Навіть у благополучних країнах можуть існувати бідні регіони. Однак, у дії у країнах Євросоюзу майже все регулювання соціально-економічного розвитку територій було зведено до розробки програм регіонального розвитку, щоб у подальшому реалізувати їх разом з ЄС.

Ключові слова: *ЄС, регіональна політика, трансформація, інтеррегіональні проблеми, NUTS.*

Регіональна політика вже протягом декількох десятиліть входить до ключових напрямків соціально-економічної політики Європейського Союзу, що пояснюється тим, що у межах основної інтеграційної європейської групи завжди зберігалось чимало проблемних територій. До них можна віднести райони з несприятливою сільськогосподарською структурою, гострими соціальними проблемами, з недостатніми регіональними ресурсами для стабільного та сталого довготермінового розвитку. До розширення ЄС на Схід, його членами були найбільш економічно розвинуті держави, які в змозі виділити значні кошти для скорочення регіональних контрастів та вирішення інтеррегіональних проблем, при цьому організувати ефективні механізми їх використання.

Найчастіше під терміном регіональна політика розуміють політику центра по відношенню до регіонів, а що стосується регіональної політики Європейського Союзу, то у цьому випадку під регіоном розуміється адміністративно-територіальна одиниця

держав-членів Співтовариства. ЄС де факто, є першою міжнародною організацією у світі, яка займається питаннями регіонального розвитку та підтримки регіонів країн-учасниць. Перш за все, це питання пов'язане з проблемами перерозподілу не лише між регіонами всередині країни, але й регіонами різних держав і навіть між державами. Сьогодні ЄС дуже зацікавлена у зниженні регіональних диспропорцій та підтримці периферійних регіонів. Більш того регіональна політика для Європейського Союзу є необхідністю для розвитку «чотирьох свобод» єдиного ринку: свободи руху капіталів, людей, товарів та послуг. Крім того, зменшення регіональних диспропорцій та рівня безробіття і інфляції сприяє розвитку всієї економіки ЄС [1].

Якщо розглядати не економічні наслідки регіональної політики, то слід відзначити, що регіони стають більш підготовленими до співпраці та більш плідно долучаються до процесів європейської інтеграції, як з боку політичних так і економічних еліт та населення.

Так за своєю метою регіональна політика може бути охарактеризована, як політика направлена на збільшення регіонального розвитку та підвищення рівнів економіки більш слабких регіонів до рівня сильних. Слід зазначити, що де факто вона реалізується на всіх рівнях європейського управління – від місцевого та регіонального до державного та рівня Євросоюзу, при цьому слід враховувати, що на всіх рівнях існує власна система та інструменти впливу на регіональну політику. Проте регіональна політика сьогодні може характеризуватися і як створення спеціальних механізмів впливу на регіональний розвиток з метою не тільки вирівнювання, але й підтримки реструктуризації економіки [2]. У першу чергу під регіональною політикою Європейського Союзу слід розуміти процес мобілізації внутрішньо регіональних ресурсів та їх ефективне використання разом з ресурсами держави та ЄС. Також слід зазначити, що Співтовариство не надає постійної фінансової допомоги для життєдіяльності регіонів, а надає підтримку у реалізації певних проектів націлених на зміну структури регіональної економіки за допомоги структурних фондів ЄС.

Ідеї розвитку регіональної політики Євросоюзу беруть свій початок ще з першої половини 1950-х років та тісно пов'язані з процесом формування спільного ринку у Європейському Співтоваристві.

Сьогодні роль та ефективність регіональної політики в країнах Європейського Союзу набирає все більш значущу роль, передусім в умовах територіальних розширень ЄС за рахунок менш розвинутих європейських держав, а також поглиблення внутрішньо інтеграційних процесів у рамках ЄС, за рахунок використання у «старих» країнах-членах ЄС механізмів спільної реалізації регіональної політики декількома рівнями влади (національним, регіональним та місцевим). Ця політика досить вдало була імplementована і на наднаціональному рівні ЄС. Деякі малі країни, наприклад Нідерланди, повністю інтегрували свою національну регіональну політику у систему наднаціонального регулювання. Після кожного розширення ЄС відбувалися значні дебати серед країн-членів, щодо пропорцій розподілу коштів серед відсталих регіонів. Усі протиріччя найчастіше сприяють посиленню регіональної політики на наднаціональному рівні. Такий розвиток інтеграції обумовлений тим, що нові країни-члени виступають за посилення фінансування заходів на рівні ЄС, а більш благополучні держави лобіюють появу додаткових задач та інструментів, для того щоб не набувати статус «донора» наднаціональної регіональної політики ЄС [5].

Значення регіональної політики у країнах ЄС збільшується передусім під впливом зовнішніх для Європейського Союзу факторів. В умовах глобалізації європейські країни зустрічаються з різким зростанням економічного змагання з боку країн, які розвиваються. При цьому у ЄС проходить не менше загострення соціальних проблем,

але й загальне уповільнення темпів економічного росту у країнах-членах. Таким чином, перед регіональною політикою, яка у західних країнах направлена на вирівнювання контрастів рівня життя населення у різних регіонах, стала більш масштабна економічна задача – збереження конкурентних переваг.

Відставання ЄС за темпами економічної динаміки у період прискореного росту світового господарства та серйозні проблеми багатьох країн-членів Євросоюзу в умовах світової економічної кризи у 2008-2009 роках демонструють всю небезпеку структурних дисбалансів у європейських регіонах.

Проблемні регіони у південній та східній Європі не в змозі прискорити господарську модернізацію без засобів підтримки у рамках національної і наднаціональної регіональної політики [4].

Сьогодні Європейський Союз складається з 28 держав з загальним населенням 506 млн. 820 тис. чоловік та площею 4,4 млн. квадратних кілометрів і представляє найбільш успішну в світі інтеграційну групу. У рамках ЄС існують багаточисленні та стабільні протягом десятиліть та навіть століть регіональні спільноти самого різного виду. Крім того, саме у межах Євросоюзу отримав максимальний розвиток принцип субсидіарності (тобто, коли повноваження передаються вище стоячим адміністративно-територіальним одиницям, тільки якщо їх не можна ефективно реалізувати на даному рівні), а складові національні держави регіони були визнані невіддільним елементом європейської інтеграції. Таким чином посилюється вплив регіонів та спільнот на законотворчий процес і «наближення» бюрократії швидко розвиваючої інституціональної структури ЄС до населення країн Євросоюзу.

Головним наслідком збереження у країнах ЄС стійких регіональних спільнот є розповсюдження серед європейців багаторівневої самоідентифікації. У багатьох випадках вона не дозволяє стерти регіональні кордони навіть у випадку створення штучних сіток адміністративно-територіального поділу.

Подекуди у країнах ЄС у попередні історичні періоди формальні межі регіонів складно змінити через протидію різних політичних сил, які бояться втратити у ході реформ свої владні позиції. Проте в деяких європейських державах координальні зміни адміністративно-територіального поділу відбулися з метою різко змінити політичний ландшафт у країнах.

В деяких країнах ЄС регіональний поділ зберігається без суттєвих змін у порівнянні з історичним періодом входження держави до складу великих європейських імперій. Проте молоді держави розробляли нові сітки адміністративно-територіального поділу, які базувалися на соціально-географічних факторах: навколо кожного з великих міст, відігрававших роль економічних центрів, сформувалися окремі регіони. У найбільшій мірі ця тенденція була характерна для країн Центрально-східної Європи, особливо в соціалістичний період. Однак і у цих державах, населення не рідко ідентифікувало себе з неформальними регіонами – історичними або природними. Так прикладом можуть бути Великопольща, Малопольща та інші регіони у Польщі [7].

У період активізації наднаціональної регіональної політики ЄС у 80-90-ті роки ХХ століття, системи адміністративно-територіального поділу європейських країн були досить різноманітні. На практиці було досить складно порівняти регіони різних держав за рівнем соціально-економічного розвитку. Структурним фундам ЄС було дуже складно розподіляти фінанси між окремими регіонами.

Першу версію єдиної багаторівневої системи регіонів ЄС ще у 70-ті роки представив Євростат, ввівши Номенклатуру територіальних одиниць для статистичного обліку (NUTS). При цьому кожний регіон має свій чисельно-буквений код, який залишається незмінним при зміні назви регіону. У той же час код регіону змінюється

при корегуванні кордонів навіть у випадку збереження назви регіону. При цьому код нижніх регіонів NUTS має вказівку на приналежність до регіону більш високого рівня [8].

Якщо у 90-ті роки сітки регіонів NUTS зайняли ключове місце у системі наднаціональної регіональної політики, то у 2003 році номенклатура отримала в рамках ЄС формальний статус – як загальна класифікація територіальних одиниць для статистичного обліку.

Виділяють три рівні регіонів NUTS, які зазвичай співпадають з національними сітками адміністративно-територіальних одиниць відповідного розміру. Для окремих країн можлива розробка четвертого рівня NUTS – при проведенні масштабних реформ адміністративно-територіального поділу, коли саме до нього здійснюється прив'язка як старих, так і нових регіонів. Крім того, система NUTS допускає існування у країнах ЄС більш дрібних рівнів адміністративно-територіального поділу (як найнижчого – комун і тп., так і проміжного або базового для малих країн). Крім того, один регіон може бути віднесений одразу до декількох рівнів NUTS, якщо він не має поділу на більш малі регіони (наприклад, Федеральна земля Берлін у Німеччині представляє один округ та одне місто) [3].

Критерієм співвіднесення регіонів NUTS і адміністративних одиниць є чисельність населення: у середньому по країні регіони NUTS 1-го рівня повинні мати від 3 до 7 млн. мешканців, 2-го рівня – 800 тис. – 3 млн. мешканців, 3-го рівня від 150 до 800 тисяч осіб.

Створення єдиної системи регіонів Євросоюзу не замінює істотних контрастів між ними, регіони мають все більше контрастів, як за демографічними так і за економічними показниками. Слід відзначити, що значні контрасти зберігаються і у середині країн.

Підвищення рівня ВВП на душу населення у бідних регіонах є основною метою ключового напрямку регіональної політики ЄС – «Конвергенції» (до 2006 року – «Мета 1»). Розширення ЄС на Схід супроводжувалось не лише появою у його складі економічно відсталих регіонів, але й збільшення кількості держав з суттєвими «контрастами» у середині.

Таким чином, при згладжуванні міжрегіональних відмінностей на рівні великих адміністративно-територіальних одиниць контрасти на низовому рівні зазвичай залишаються поза зоною дії механізмів регулювання територіального розвитку. Навіть у благополучних країнах можуть існувати бідні регіони. Регіони NUTS 3-го рівня можуть опинитися об'єктами регіональної політики, спрямованої на підвищення конкуренції зайнятості, але при виконанні цілого ряду умов. Локальні адміністративні одиниці часто виявляються взагалі поза дією регіональних програм ЄС.

Міжрегіональні відмінності у рівні економічного розвитку ускладнюються різною глибиною соціальних проблем. Так як навіть в умовах динамічного росту наявність значної кількості людей, які не в змозі знайти роботу, негативно впливають на весь соціальний клімат, то безробіття є важливим показником цих проблем. А в умовах світової кризи безробіття взагалі є дуже гострою проблемою [5].

Згладжування міжрегіональних контрастів у Європейському Союзі часто досягається за рахунок вирівнювання кількісних показників, при яких зберігається якісне відставання проблемних територій у розвитку постіндустріального інноваційного суспільства. Регіони Європейського Союзу відрізняються не лише за рівнем поточного економічного розвитку чи соціальної обстановки, але й по можливостям зміни ситуації.

Існують і інші проблеми окремих груп регіонів, але всі названі фактори зумовлюють потребу у проведенні у країнах Євросоюзу масштабної регіональної політики з використанням різноманітних інструментів згладжування територіальних контрастів, враховуючих специфіку окремих регіонів.

Аналізуючи історію розвитку регіональної політики Європейського Союзу, можна виокремити три етапи становлення та поступової еволюції від політики перерозподілу до повноцінної політики підтримки регіонального розвитку.

Перший етап (1951 – 1975) можна охарактеризувати як підготовчий етап, оскільки саме у цей період було закладено основи регіонального розвитку, сформовано інститути та механізми.

Другий етап (1975 – 1988) – етап поступового розвитку регіональної політики на всій території Співтовариства. Механізми регіональної політики починають реалізовувати спільну структурну політики.

На третьому етапі, який розпочався реформою 1988 року, було сформовано специфічні задачі та принципи підтримки регіонів, перш за все нових країн-членів ЄС. Саме цей процес продовжує реалізуватися і сьогодні, оскільки, допомога та підтримка країн і зменшення контрастів так і залишаються пріоритетами регіональної політики Європейського Союзу.

Сьогодні наднаціональна регіональна політика Європейського Союзу в багатьох країнах стала ключовим елементом національної регіональної політики. Формально ЄС спонукав держави прийняти участь у досягненні основних пріоритетів загальної регіональної політики Співтовариства, використовуючи софінансування програм. При цьому ЄС не забороняв сприяти реалізації власних пріоритетів регіонального розвитку. Однак, у дії у країнах Євросоюзу майже все регулювання соціально-економічного розвитку територій було зведено до розробки програм регіонального розвитку, щоб у подальшому реалізувати їх разом з ЄС [7].

Таким чином, для більш повної характеристики регіональної політики Європейського Союзу слід зауважити її особливість: регіональна політика ЄС вирішує політичні проблеми економічними заходами. Основною метою регіональної політики Співтовариства, перш за все, є надання динамізму процесу європейської інтеграції, забезпечення існування загального ринку та його основних принципів та підтримка цих процесів з боку населення.

Історія регіональної політики ЄС демонструє, що вона стрімко розвивалась від ідеї необхідності підтримки слабких регіонів у процесі формування єдиного ринку до формування системи критеріїв регіонів. Уся історія становлення регіональної політики Європейського Союзу демонструє складний шлях свого розвитку, а сьогоднішня політика складалась під впливом як попереднього досвіду, так і особливих умов та процесів у рамках Співтовариства.

Список використаної літератури

1. Бусыгина И. Территориальный фактор в европейском сознании [Электронный ресурс] // И. Бусыгина – Режим доступа : http://cosmopolis.mgimo.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=124
2. Зонова Т. От Европы государств к Европе регионов? [Электронный ресурс] // Т. Зонова – Режим доступа : <http://www.politstudies.ru/N2004fulltext/1999/5/16.htm>.
3. Кузнецов А. В. Еврорегионы: полвека «малой» интеграции / А. В. Кузнецов // Современная Европа. – 2008. - №2. – С. 48-59.
4. Туровский Р. Ф. Политическая регионалистика / Р. Ф. Туровский – М.: Изд. ДошГУВМЭ, 2006. – С. 110-116.

5. Armstrong H. Regional Policy / H. Armstrong // The European Union : Economics & Policies / ed. by A. M. El-Agraa. - 6th ed. - Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 390 p.

6. Barnes I. The Enlarged European Union / I. Barnes, P. Barnes. – Longman, 1995. – 266 p.

7. Benz A. The Europeanization of Regional Policies: Patterns of Multi-Level Governance / A. Benz, B. Eberlein // European Public Policy. - 1999. - №6. — 335 p.

8. Piattoni S. Informal Governance in Structural Policy / S. Piattoni // Perspectives on European Politics and Society. – 2006. - №7. – 72 p.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2014 р.

O. Savka

EUROPE OF REGIONS – THE MAIN TRENDS OF EU REGIONAL POLICY

The article examines the regional policy of the European Union. The EU interested in reducing regional disparities and supporting peripheral regions. The value of regional policy in the EU is increasing primarily by external factors for the European Union. At the same time the EU is at least exacerbate social problems, but omit slowdown in economic growth in member countries. Problem areas in southern and eastern Europe is unable to speed up economic modernization without means of support within the national and supra-national regional policy. During the activation of a supranational EU regional policy in the 80-90s of the twentieth century, the system of administrative-territorial division of the European countries was quite different. It should note that significant contrasts kept today in the middle of. Increasing the level of GDP per capita in poor areas is the main goal direction key EU regional policy. EU enlargement accompanied not only by his appearance in the economically backward regions, but also increases the number of states with significant "Contrast" in the middle. Even in affluent countries may be poor regions. However, performance in almost all EU countries regulate socio-economic environment built to develop regional development programs to further install them together with the EU.

Keywords: EU regional policy, transformation, interregional problems, NUTS.

РЕЦЕНЗЕНТИ: Пономарьова І.С., д.і.н, проф.; Булик М.В., к.політ.н., доц.

УДК 327.001.73(100)

М.В. Фесенко

ФРАГМЕНТАЦІЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ОСНОВНІ МЕГАТРЕНДИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

В статті проаналізовані дві основні тенденції трансформації сучасної міжнародної системи. Фрагментація та інтеграція взаємопов'язані і посилюють одна одну. Суперечливу єдність двох мегатрендів міжнародних відносин американський вчений Дж.Розенау запропонував об'єднати у терміні «фрагміграція». Доказана трансформація інституту національних державств под впливом глобалізації. Визначено прогностичні мегатенденції трансформації системи міжнародних відносин. Встановлено можлива ієрархія багатополісного в першій половині ХХІ в. Доведена визначальна роль США в управлінні міжнародною системою і можливість у найближчому майбутньому зберегти і посилити свої світові позиції.